

Babanzade İsmail Hakkı Bey'in Perspektifinden Balkan Savaşları'nda Adalar Meselesi

Faysal MAYAK

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı

E-Mail: faysalmayak@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0048-0273

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 22.09.2019 Kabul Tarihi / Accepted: 10.05.2020

ÖZ

MAYAK, Faysal, **Babanzade İsmail Hakkı Bey'in Perspektifinden Balkan Savaşları'nda Adalar Meselesi**,CTAD, Yıl 16, Sayı 31 (Bahar 2020), s. 119-146.

II. Meşrutiyetin ilanından sonra Osmanlı Devleti ilk olarak İtalya ile Trablusgarp Savaşı'nı, bu savaş daha bitmeden ikinci olarak da, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'la Balkan Savaşlarını yapmıştır. Trablusgarp Savaşı'nda İtalya, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak amacıyla Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etmiştir. Bu savaşı bitiren Uşi Antlaşması'na göre de, İtalya, Osmanlı Devleti Trablusgarp'tan tamamen çekildikten sonra söz konusu adaları iade edecektir. Ancak bu esnada Balkan Savaşı başlayınca, Osmanlı Devleti adaları Yunanistan'a karşı korumak amacıyla, İtalyan işgalinin savaş sonuna kadar devam etmesine izin vermiştir. Yunanistan ise Osmanlı Devleti'ne oranla daha güçlü olan donanması sayesinde Ege Denizi'ndeki diğer adaları ele geçirecektir. Balkan Savaşları'nı bitirmek için yapılan barış görüşmelerinde, adalar konusu da

gündeme gelmiştir. Bu görüşmelerde büyük devletler, adaların Yunanistan'da kalmasına yönelik bir tavır sergilemiştir. İtalya ise Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'tan tam olarak ayrılmadığını bahane ederek işgal altında tuttuğu adalardan çekilmemiştir. Babanzade İsmail Hakkı Bey, *Tanin* gazetesinde adalar konusunu gündeme getirerek, hem gelişmeleri kamuoyu ile paylaşmış hem de meselenin çözümünde Osmanlı Devleti'nin takip etmesi gereken yolu göstermeye çalışmıştır. Bu makalenin amacı; Balkan Savaşları esnasında Adalar Meselesi'ne Babanzade İsmail Hakkı Bey'in nasıl bir bakış açısı gösterdiğini aktarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Oniki Ada, Ege Adaları, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Babanzade İsmail Hakkı Bey, Tanin

ABSTRACT

MAYAK, Faysal, **The Aegean Islands and Dodecanese Islands Question in the Balkan Wars from the Perspective of Babanzade İsmail Hakkı Bey**, CTAD, Year 16, Issue 31 (Spring 2020), pp. 119-146.

Following the declaration of the 2nd constitutional monarchy in 1908, the Ottoman Empire initially went to war against Italy in Tripolis. Afterwards, the Balkan Wars against Bulgaria, Greece, Serbia and Montenegro broke out as the Turco-Italian war continued. During the Turco-Italian war, Italy occupied Rhodes and the Dodecanese islands in order to force the Ottoman Empire to make peace. According to the Treaty of Ouchy, which ended this war, Italy committed to give the occupied islands to the Ottoman Empire back in case of a total Ottoman withdraw from Tripoli. Nevertheless, when the Balkan war broke out, the Ottoman government allowed Italians to keep the occupied islands under her control until the end of the war in order to protect them against Greeks. Greece took over the rest of the Aegean islands through its more powerful navy than the Ottoman State. The situation of the islands became an issue of concern during the peace negotiations for the Balkan Wars. In these negotiations, the great powers took a stance in favor of Greece. Italy did not withdraw from the islands under her occupation asserting that the Ottoman Empire had not totally withdrawn from Tripoli. Babanzade İsmail Hakkı Bey, a columnist of the prominent newspaper *Tanin*, brought on the issue of islands and informed the public opinion on recent developments regarding the issue. Moreover, he tried to propose the Ottoman Government solutions for the settlement of the question. This article aims to explain Babanzade İsmail Hakkı Bey's stance on the question of islands in the course of the Balkan Wars.

Keywords: Dodecanese Islands, Aegean Islands, Turco-Italian War, the Balkan Wars, Babanzade İsmail Hakkı Bey, *Tanin* newspaper

Giriş: Tarihsel Arka Plan

Osmanlı Devleti'nde kanunuesasînin 1908 yılında ikinci kez yürürlüğe girmesinden sonra ülkenin içerisinde bulunduğu kötü yönetimden kurtulacağı ve rahat bir nefes alacağı ümitleri doğmaya başlamıştır. Ancak bu bahar havası çok uzun sürmeyecek, meşrutiyetin ilanından kısa bir süre sonra Avusturya, işgali altında bulunan Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini açıklayacaktır. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'ne bağlı bir emaret olan Bulgaristan, bağımsızlığını ilan edecektir. Bu iki olumsuz gelişmeden sonra üçüncü bir haber de Girit'ten gelecek ve Yunanistan'a katıldıklarını ilan edeceklerdir. Arka arkaya yaşanan bu gelişmeler doğal olarak Osmanlı yöneticileri ve halkı üzerinde soğuk düş etkisi yapacaktır. Bu olaylar da ortaya çıkaracaktır ki, Osmanlı Devleti'nin enerjisini toplamasına ve sorunlarını kısa sürede çözüp güçlenmesine izin verilmeyecektir.

Son iki yüz yıldan beri sürekli olarak çeşitli sebeplerle ve biçimlerde toprak kaybetmeye alışmış olan Osmanlı Devleti'nin yaşanan bu gelişmelere karşı tavrı ise işi savaşa sürükleyecek tarzda hırçın olmamış, Büyük Avrupa Devletleri nezdinde beklenen destek alınamayınca Avusturya ve Bulgaristan ile bir takım tavizler karşılığında uzlaşma yoluna gidilmiştir. Kronik bir hale gelen Girit sorunu ise potansiyelinden bir şey kaybetmeden devletin başını ağrıtmaya devam etmiştir. Devlet dış kaynaklı olarak bu problemlerle uğraşırken, 1909'da yaşanan 31 Mart Ayaklanması ile içeride de büyük bir yara alacaktır. Meşruti yönetimin her derde deva olamayacağı bu örneklerden anlaşılmaya başlamışken, bu dönemde belki de en huzurlu günler 1910 yılında yaşanmıştır. Bu yılın yaz aylarında Osmanlı Devleti'nde gündemi dış borç ve Girit sorunu oluşturmuştur. Fransa'dan ve İngiltere'den para alamayan devlet, nakit ihtiyacını Almanya'nın verdiği borçla karşılayarak, Birinci Dünya Savaşı'na bu devletle birlikte girme sürecini başlatan adımı atacaktır.

Osmanlı Devleti, 1911 yılında Trablusgarp Savaşı'na girmek zorunda kalacaktır. İtalya'nın gecikmiş sömürgeci emellerini gerçekleştirmek üzere Kuzey Afrika'daki son Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'a saldırması, dönemin yöneticilerini topraklarını korumak için savaş yapıp yapmamak konusunda ikileme düşürmüştür. Avusturya ve Bulgaristan'a karşı savaşın tercih edilmemiş olmasından ötürü, önüne gelen her devletin Osmanlı toprağına göz koyacağı endişesi ciddi biçimde belirlemeye başlayınca ve kamuoyu tepkisi had bir safhaya ulaşınca İtalya ile çatışmalar yaşanacaktır. İtalyanlar bu çatışmalar sonucunda Trablusgarp ve Bingazi'de başarıya ulaşamayınca Rodos ve Oniki Ada'yı işgal edeceklerdir ki bu esnada Balkan Savaşı başladığı için Osmanlı Devleti, barış masasına oturmak zorunda kalacak, Trablusgarp'ı İtalya'ya vererek bahsi geçen adaların geçici olarak İtalyan kontrolünde kalmasına onay verecektir.

Günden güne toprak erozyonu yaşayan Osmanlı Devleti için asıl felaketli günler Balkan Savaşları ile başlayacaktır. Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve

Bulgaristan'la tek başına savaşmak durumunda kalan devlet, çok kısa sürede ağır yenilgiler alacak, Balkan topraklarının neredeyse tamamını kaybedecektir. Aynı ağır yenilgileri deniz savaşlarında Yunanistan'a karşı da alan Osmanlı Devleti, Ege Denizi'ndeki adaları kaybedecektir. Zaten Yunanistan'a bağlanma niyetinde olan adaların Rum ahalisi için bu durum sevindirici olmuş, yaşanan gelişmeler Girit ve Kıbrıs'taki Rumların Yunanistan'ın bir parçası olma çabalarını hızlandırmıştır.

Dış politikada yaşanan bu önemli gelişmeler, Osmanlı basınında da yakından takip edilmiştir. Dönemin kamuoyu oluşturmada etkili olan ve İttihat ve Terakki çizgisinde yayın yapan gazetelerinden biri de *Tanin* olmuştur. *Tanin* gazetesinin o günlerde başyazarını yazan İsmail Hakkı Bey, Adalar Meselesi ile ilgili yaşananları, yabancı basında konuyla alakalı haber ve yorumları, yabancı devlet adamlarının açıklamalarını makalelerine konu edinerek halkı aydınlatma görevini yerine getirmiştir. İsmail Hakkı Bey, *Tanin* gazetesinde çoğunlukla dünyada yaşanan dış politik gelişmeleri değerlendiren yazılar yazdığı için makaleleri önem taşımaktadır.¹ Adalar Meselesi'nde de gündeme gelen konuları, Osmanlı Devleti'nin lehine olacak bir tarzda değerlendirme gayreti içinde olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Adalar Meselesi'nde yaşanan gelişmelere Babanzade İsmail Hakkı Bey'in nasıl bir perspektiften baktığını göstermektir.

Adalar Meselesi'nin Ortaya Çıkışı

Osmanlı egemenliği altında bulunan adaların, devleti uzun süre uğraştıracak bir problem olarak ortaya çıkması Trablusgarp Savaşı ile olmuştur. Kısa süre içinde bu bölgeyi ele geçireceğini düşünen İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'de ciddi bir direnişle karşılaşınca, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için çeşitli hamlelerde bulunmuştur. Bunlardan ilki Beyrut'u bombardımana tutmak şeklinde gerçekleşmişken ikincisi Çanakkale Boğazı'na saldırmak biçiminde olmuştur. Ancak tüm bu zorlamalara karşın Osmanlı Devleti geri adım atmamış ve İtalya'nın kayıtsız şartsız Trablusgarp'tan çekilmesini istemiştir.²

---

¹ Babanzade İsmail Hakkı Bey (1876-1913), gazetecilik hayatına *İkdam* gazetesinde başlamış, Meşrutiyet'in ikinci kez ilanından sonra *Tanin* gazetesine geçerek yazılarına burada devam etmiştir. Hüseyin Cahit Bey'den sonra gazetenin adeta ikinci başyazarı olan Babanzade, daha ziyade makalelerine dış politik gelişmeleri konu edinmiştir. Aynı zamanda Bağdat mebusluğu ve 1911 yılında kısa süreli de olsa Maarif Nazırlığı yapan İsmail Hakkı Bey ve yazıları hakkında detaylı bilgi için bkz. Faysal Mayak, "Babanzade İsmail Hakkı'nın *Tanin*'de Yayımlanmış Makalelerine Göre Osmanlı Devleti ve Dış Politika", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 11, 2010, s. 421-437. Faysal Mayak, *Babanzade İsmail Hakkı Bey'in Gözünden Osmanlı Devleti'nin İç ve Dış Politikası (1908-1913)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Antalya, 2019.

² İsrail Kurtcephe, "Rodos ve Oniki Ada'nın İtalyanlarca İşgali", *OTAM*, Sayı: 2, 1991, s. 210.

İtalyanlar, her iki girişiminden de eli boş dönünce Osmanlı Devleti'ni sıkıştırmak amacıyla savaşın yönünü adalara çevirme kararı almıştır. Ancak bunu yaparken diğer devletlerin özellikle de Avusturya'nın tepkisini çekmek istememiştir. Adalara yapacakları harekât öncesi, eylemlerine meşruiyet kazandırmak için Osmanlı Devleti'nin askeri kaçakçılık yaptığını ileri sürmüşlerdir. Bunu önlemek amacıyla Adalar Denizi ile Trablusgarp arasındaki su yolunu kontrol altında tutabilmek için Türk adalarından bazılarını işgal etmek zorunda olduklarını Avusturya'ya bildirmişlerdir. Avusturya bu girişime karşı çıkmış ancak savaş bitince iade etmek koşuluyla Rodos ve diğer adaların işgal edilmesine muhalefet etmekten vazgeçmiştir. Bu noktada Fransa'nın İtalya'yı adaları işgal etme konusunda, Osmanlıları barışa mecbur bırakacağı düşüncesiyle teşvik ettiğini belirtmekte fayda vardır.³

Adalar konusunda gereken diplomatik çalışmaları bu şekilde yapan İtalya, adaları işgal için harekete geçmiş ve ilk olarak, coğrafi yapısı ve konumu uygun olan Stampalia Adası'na 28 Nisan 1912'de asker çıkarmıştır. Bu ada alındıktan sonra İtalyan donanması yönünü Rodos'a çevirmiştir. 4 Mayıs 1912 sabah saatlerinde çıkarma yapılmış, adada ciddi bir direnmeyle karşılaşmayan İtalyan askerleri 16 Mayıs günü savunma yapan Türk askerlerini mağlup ederek işgali tamamlamıştır. Diğer adalarda ise zaptiye neferlerinden başka asker bulunmadığı için İtalyan donanmasına ait savaş gemileri birer ikişer bunları ele geçirmişlerdir. Bu adalardan Herke, 9 Mayıs'ta, Kerpe, Kaşot, İncirli, İlyaki, Leros, Patmos ve Kilimli, 12 Mayıs'ta, Lipsos, 16 Mayıs'ta, Sömbeki 19 Mayıs'ta ve son olarak İstanköy, 20 Mayıs'ta İtalyan yönetimine geçerek Rodos ve Oniki Ada'nın işgali tamamlanmıştır.⁴ Ele geçirdikleri adalara kendi ülkelerinin bayrağını çeken İtalyan askerler, buralardaki Türk memur ve askerleri esir ederek, İtalya'ya göndermişlerdir.⁵ Bu şekilde adalarda tam anlamıyla İtalyan egemenliğini sağlamışlardır.

İtalya söz konusu adaları işgali altına almış olmasına rağmen yine amacına ulaşamamış ve Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Bingazi'nin ilhakına onay vermeyeceğini bildirmiştir. İtalyanların aslında diğer adaları da işgal etmek niyetinde olduğu görülmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin Sakız, Midilli ve Limni gibi adaların işgal edilmesi durumunda Çanakale Boğazı'nı gemi giriş-çıkışlarına kapatacağını büyük devletlere bildirmesi diğer taraftan Avusturya'nın

³ Giovanni Giolitti, *Trablusgarp'ı Nasıl Aldık? Dönemin İtalya Başbakanının Türk-İtalyan Savaşına Dair Hatıraları*, (Haz. Tahsin Yıldırım), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2012, s. 110-112.

⁴ Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", *Belleten*, Cilt: XXIX, Sayı: 113, Yıl: 1965 Ocak, s. 89-90.

⁵ W.H.Beehler, *1911-1912 Türk-İtalyan Savaşı Trablusgarp Savaşı'nın Tarihi*, (Çev. Leyla Yıldırım), İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 97.

yapmış olduğu ikazlar İtalyanların bu emellerinden vazgeçmelerini sağlamıştır.⁶ Osmanlı Devleti'nin Balkan Devletleri ile savaşa girmesi üzerine İtalya'yla Lozan (Uşi) Antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşmanın adalarla ilgili ikinci maddesine göre, İtalyanlar işgal ettikleri adalardan çekilecekler fakat bunu Osmanlı kuvvetleri Trablusgarp'tan tamamen çekildikten sonra gerçekleştireceklerdir. Ancak Balkan Savaşı, Osmanlı Devleti'nin planlarını değiştirmiş, olası Yunan tehdidine karşı Oniki Ada'nın geçici olarak İtalya'nın elinde kalması kabul edilmiştir.⁷ Buna karşın savaşın aldığı seyirden ötürü İtalyanlar antlaşmanın bu hükmüne uzun süre riayet etmeyeceklerdir.

Adalar Meselesi'ndeki önemli aktörlerden diğeri Yunanistan'dır. Osmanlı Devleti, Ege Denizi'ndeki adalardan bir kısmını ilk olarak, Yunanistan'ın bağımsızlığını elde ettiği 24 Nisan 1830'da kaybetmiş, Eğriboz ve İskiri dâhil Şeytan Adaları ile Yamurçi Adası dâhil Kiklad Adaları bu devlete bırakılmıştır. Yunanistan, geri kalan diğer adaları da Balkan Savaşlarında işgal edecektir. Hedefindeki ilk ada olan Limni'yi 22 Ekim 1912'de ele geçiren Yunan donanması daha sonra sırasıyla, 31 Ekim'de İmroz, Taşoz ve Aya Strati adalarını, 1 Kasım'da Semadirek Adası'nı, 4 Kasım'da Psara'yı, 7 Kasım'da Bozcaada, 20 Aralık'ta Midilli, 3 Ocak 1913'te Sakız ve son olarak 16 Mart 1913'te Sisam'ı kontrolüne almıştır.⁸

Osmanlı Devleti'nin adaları kaybetmesi bu şekilde bir seyir izlerken, Balkan Savaşları esnasında yapılan barış pazarlıklarında adalar konusu da gündeme gelmiş, adaların hangi devlete bırakılacağı görüşmelerde tartışılmıştır. İsmail Hakkı Bey de, *Tanin* gazetesinde yazdığı makalelerinde adalar konusunu ele almış, Osmanlı Devleti'nin çıkarına çözüm yollarının neler olabileceği konusunda düşüncelerini okurlarıyla paylaşmıştır. Adalar Meselesi'ni daha ziyade Yunanistan'ın güçlenmesi ve diğer devletler için ileride tehlike oluşturabileceği üzerinden değerlendirerek, adaların Yunan tarafına verilmesinin yanlış olacağını vurgulamaya çalışmıştır. Ayrıca İtalya'nın Lozan (Uşi) Antlaşması'nın hükümlerine uyararak, geçici olarak elinde bulundurduğu adaları Osmanlılara iade etmesi gerektiğini sık sık hatırlatmıştır. İngiltere'yi de işin içine katarak özellikle Kıbrıs üzerinden vurgu yapıp, adaları ele geçirmiş Yunanistan'ın ada Rumlarını kendisine bağlanması konusunda harekete geçirebileceği tezi üzerinde durmuştur.

⁶ Necdet Hayta, "Rodos ile 12 Ada'nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918)", *OTAM*, Sayı: 5, 1994, s. 137-138.

⁷ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003, s. 643.

⁸ Murat Akbaş, *Balkan Savaşlarında Deniz Cephesi (1912-1913)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2018, s. 97-102. Hüsnü Özlü, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 25 (Güz/2012), s. 9-32.

İngiltere ve Adalar Meselesi

Babanzade İsmail Hakkı Bey'in Adalar Meselesi'ni gündeme getirmesine yol açan gelişme Mayıs 1912'de Kıbrıs'ta yaşanan bir olaydır. Adada yaşayan Rumlar, Girit'te yaşanan hadiseleri model alarak, çeşitli taleplerle ortaya çıkmışlardır. Bu talepler arasında; kanunuesasînin, Rumları hükümet işleriyle daha fazla alakadar edecek surette tadil edilmesi, İslam ve Hıristiyan ahalinin nüfusları oranında Meclis-i Kavanin'de mebus bulundurması, ada gelirlerinin sadece adaya harcanması ve fazla gelirlerin adaya iade edilmesi gibi konular yer almıştır. İsmail Hakkı Bey, bu gelişmeyi, Trablusgarp Savaşı'na bağlamış, savaş çıktıktan sonra Girit'teki Rumlar faaliyetlerini nasıl artırmışsa, Kıbrıs Rumları da aynı etkiye kapılarak bu taleplerde bulunmuştur. Söz konusu talepler, Kıbrıs Umumi Meclisi'nde dile getirildikten sonra Rum üyeler tarafından bir muhtıra tarzında valiye sunulmuştur. Valinin bu talepleri reddetmesi üzerine de topluca istifa ederek nümayiş halinde Meclis'i terk etmişlerdir.⁹

Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişme, adayı işgali altında bulunduran İngiltere'yi de ilgilendirdiği için İsmail Hakkı Bey meseleyi bu çerçeveden değerlendirmiştir. İsmail Hakkı Bey'in üzerinde durduğu temel nokta, bu hareketin Yunanistan'a bağlanmak için atılan ilk adım olduğudur.¹⁰ İngiltere'nin bunu çok iyi bildiğini ileri süren Babanzade, Kıbrıs'ta yaşanan galeyanın iplerinin Atina'dan çekildiğini ve İngiltere'nin buna sessiz kalmasının sonuçları itibariyle olumsuz olacağını vurgulamıştır.¹¹

İsmail Hakkı Bey, Kıbrıs'ta yaşanan bu hadiseyi İngiltere'ye vereceği zarar üzerinden değerlendirirken ilk olarak, adalarda yaşayan gayrimüslimlere Müslümanlar tarafından zulüm yapıldığı iddialarının bu olayla çürütüldüğüne değinmiştir. Zira İngiliz işgali altında bulunan bir adada Rumlara baskı yapılamayacağı aksine onların Müslümanlara zulüm yaptığı ispatlanmıştır. İsmail Hakkı Bey'in asıl uyarısı ise adalardaki Rum ahalinin Yunanistan'a beslediği sempati üzerinedir. Girit ve İtalyan işgali altında bulunan adalarda yaşayan

---

⁹ Babanzade İsmail Hakkı, "Kıbrıs'taki Katliam ve Adalar Meselesi", *Tanin*, 19 Haziran 1912, No: 1366, s. 1.

¹⁰ Kıbrıs Rumları bu taleplerini gerçekleştirmek için İngiltere nezdinde girişimlerde bulunmuşlardır. Ada Başpiskoposu Kirlos ile Lefkoşa Belediye Başkanı Elbasidis ve diğer Rum ahalden oluşan bir heyet, ada baş komiserinin o günlerde izinli ve geçici olarak Mısır'a gitmesinden ötürü yerine idareyi yürüten müsteşarın huzuruna çıkarak, adanın Yunanistan'a terk edilmesini talep eden 28 imzalı bir dilekçeyi sunmuşlardır. Bunun üzerine durum telgrafla Sömürgeler Bakanlığına bildirilmiş ve dilekçe postayla Londra'ya gönderilmiştir. Bu esnada da Londra'da Balkan Savaşı için barış görüşmeleri yapılmaktadır. Ayrıca bu girişimler adadaki Müslüman ahaliyi endişeye sevk ettiğinden, Kıbrıs kadılığı, sadaret makamından Londra'da meseleyle ilgilenilmesini istemiştir. Bkz. *T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi*, A. {MTZ.KB., Yer: 3-63, Tarih: 26 Aralık 1912.

¹¹ Babanzade, agm., s. 1.

Rumlar Yunanistan'a bağlanmak istedikçe, Kıbrıs'taki Rumlar bundan etkilenecek ve İngilizlerin başını ağrıttacak gelişmeler yaşanacaktır.¹²

Adalar Meselesi, Birinci Balkan Savaşı'nda Yunanistan'ın Ege Adalarını ele geçirmesiyle birlikte farklı bir boyut alacaktır. İsmail Hakkı Bey açısından bu meselenin Osmanlı mevcudiyetine etkisi Edirne kadar hatta ondan da fazladır. Ancak ülke olarak bunun ciddiyetinin farkında olmadıkları özeleştirisini de yapmıştır. Ona göre, büyük devletler Osmanlı toprak bütünlüğünü Paris ve Berlin gibi antlaşmalarla taahhüt etmelerine karşın bunu fiiliyata dökmemişlerdir. Bu taahhüt meselesinde İsmail Hakkı Bey, İngiltere'yi ayrı bir yere koymuştur. Çünkü İngiltere hem diğer devletlerle birlikte hem de münferiden Osmanlı toprak bütünlüğüne kefil olmuştur ki bu Kıbrıs Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Bu antlaşmayla İngilizler, Osmanlı Asya'sının tamamîyetini silahla savunma garantisi vermişlerdir. Babanzade, İngiltere'nin bu antlaşmayla yüklendiği sorumluluğu şu sözlerle ifade etmiştir:¹³

“İngiltere bu ittifakı bedava imzalamadı. Osmanlı Devleti Kıbrıs gibi bir adayı feda ettiyse karşılığında iki satır yazı yazsın diye bu fedakârlıkta bulunmadı. Şimdi artık taahhüdü yerine getirme zamanı geldi. Kıbrıs Antlaşmasının imzasında ihtimal ki İngiltere yalnız Rusya'dan gelebilecek tehlikeyi göz önünde bulundurmuydu. Bu tehlike şimdi tamamen def olmadıktan başka diğer tehlikeler ortaya çıktı. Tehlikenin cins ve nevi antlaşmada açıkça belirtilseydi İngiltere için yardım tarzını o cins ve nevi tehlikeye göre belirlemek mümkün olur idi. Ancak beklenmedik tehlike olunca bu tehlike ister Rusya'dan ister başka taraftan, ister kuzeyden ister güneyden ister batıdan herhalde antlaşmanın açık hükümlerine tabidir.”

İsmail Hakkı Bey'in bu sözleriyle Kıbrıs Antlaşmasına atıfta bulunmasının nedeni, İngiltere'nin bu antlaşmayla Osmanlı Asya'sını savunma sözü vermiş olmasıdır. Babanzade'nin tezi ise adaların da Osmanlı Asya'sına tabi olduğu ve diğer devletler tarafından işgal edildiği için İngiltere'nin yükümlülüğünü yerine getirme şartının oluştuğudur. Zira Babanzade'ye göre Osmanlı Asya'sı, sadece Anadolu'dan oluşmamakta, Osmanlı Asya'sının sahillerini çevreleyen adalar da bu coğrafi tanıma girmektedir.

İngiltere'nin ise bu tanıma Osmanlı penceresinden bakmadığı görülmektedir. İtalya'nın Trablusgarp Savaşı esnasında Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etmesi üzerine bu mesele gündeme gelmiş ve İngiltere Hariciye Nazırı Sir Edward Grey, konuyla ilgili yaptığı açıklamada, işgal edilen yerleri açıkça Osmanlı Asya'sı dairesinde göstermemekle beraber dışında da göstermemiştir. Bu durum da İsmail Hakkı Bey açısından bir belirsizlik yaratmıştır. Bu adaları o dönemde bilinen beş kıtadan birine bağlamak gerektiğini yoksa bunlar için altıncı bir kıta

¹² Aynı yer.

¹³ Babanzade İsmail Hakkı, “Adalar Meselesi ve İngiltere”, *Tanin*, 24 Şubat 1913, No: 1521, s. 1.

icat etmek zorunda olduklarını ironik tarzda dile getirmiştir. Korsika'yı Afrika'ya, Kanarya Adalarını da Amerika'ya bağlamak ne kadar gülünç ise Ege adalarını Avrupa'ya bağlamak o kadar gülünçtür görüşünde olan Babanzade, adaların Osmanlı Asya'sının doğal parçası olduğunu, bu yüzden İngiltere'nin Kıbrıs Antlaşması ile yüklediği sorumluluğu yerine getirme mecburiyeti bulunduğunu belirtmiştir.¹⁴

Adalar konusunda İsmail Hakkı Bey'in üzerinde durduğu asıl nokta ise bunları ele geçirmiş bir Yunanistan'ın Akdeniz'de İngiltere için oluşturacağı tehdittir. İtalyanlar, Rodos ve Oniki Ada'yı, İngiltere'nin denizlerdeki çıkarlarını zedelememek için geçici olarak işgal etmekle yetinmişken, Yunanistan'ın adaları ele geçirmesi İngilizler için hoş karşılanmaması gereken bir durumdur. Çünkü Girit yüzünden diğer adalarda galeyan artmış ve hatta bunun etkisi Kıbrıs'a kadar sıçramıştır. İsmail Hakkı Bey'e göre, adalar tamamen Yunanlıların egemenliğine geçerse Kıbrıs da bundan etkilenecek ve Yunanistan'a bağlanmak isteyecektir. Bu da İngiltere'nin zararına olacaktır. Buna ek olarak Kıbrıs'ta yaşanması muhtemel Müslüman-gayrimüslim çatışması İngiliz işgal kuvvetlerini meşgul edecektir. İngiltere'nin adalar konusunda Kıbrıs Antlaşması hükümlerini uygulamak zorunda olmasının sadece Osmanlılar için değil kendi çıkarları için de bir zorunluluk olduğunu hatırlatan Babanzade, resmi İngiltere'nin bunu yapmak yerine aksi hareketlerde bulunduğunu eleştiri tarzında aktarmıştır.¹⁵

İsmail Hakkı Bey'in adalar konusunda işe İngiltere'yi karıştırmak için çaba göstermesi, adaların Yunanistan'da kalmasını önlemeye yöneliktir. Her ne kadar adalar alınıp Osmanlı Devleti'ne verilsin demese de en azından Yunanistan'ın elinde kalmasını engellemeye yönelik yorumlar yapmıştır. Adalara yerleşmiş bir Yunanistan'ın Akdeniz'de İngiltere'ye rakip olamayacağı gerçeğinin farkında olduğu için, zayıf nokta olarak Kıbrıs üzerinden İngilizlerin hassasiyetini yakalamaya çalışmıştır. Kıbrıs'ın diğer adalardaki Yunan yanlısı tavırlardan etkilenecek ve esinlenerek İngiltere'nin başına iş açacağı vurgusu yapmıştır. Sürekli Kıbrıs Antlaşmasına atıfta bulunması ise İngiltere'nin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesini belirtmeye yöneliktir.

---

¹⁴ Babanzade, agm., s. 1. İsmail Hakkı Bey'in görüşlerine dayanak gösterdiği Kıbrıs Antlaşması, 4 Haziran 1878'de imzalanmıştır. İki maddeden oluşan bu antlaşmada, Rusya, Batum, Ardahan ve Kars'ı elinde tutmaya devam eder ve ayrıca başka herhangi bir Osmanlı toprağını ele geçirmek için girişimde bulunursa, İngiltere, söz konusu toprakları silahlı olarak muhafaza ve müdafaa edecektir, hükmü yer almıştır. Bu yönüyle bakıldığında İngiltere'nin bahsi geçen taahhüdünü tam anlamıyla yerine getirebilmesi için Kıbrıs'ı işgal edip yönetimini ele alması gerekmektedir. İşte Osmanlı Devleti, adadaki kendi egemenliği saklı kalmak koşuluyla bu antlaşmaya imza koymuştur. Ayrıca bu antlaşma, Osmanlı Asya topraklarını, Rusya'ya karşı korumak amacıyla yapılmış, Avrupa topraklarını içermemiştir. Bu bilgi için bkz. Armaoğlu, *age.*, s. 535.

¹⁵ Babanzade, agm., s. 1.

İtalya - Yunanistan Rekabeti Açısından Adalar Meselesi

Adalar Meselesi'nde başat rol oynayan devletlerden biri de İtalya'dır. Bu devletin Trablusgarp Savaşı devam ederken Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etmesi aslında sorunun kökenini oluşturmaktadır. İtalyanlar, Trablusgarp'ı en kısa sürede ele geçirmek için Balkan devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açma konusunda kışkırtmaktan geri kalmamışlardır. Ancak Balkan Savaşı'nda, Balkanlı Müttefiklerin beklenenden hızlı biçimde toprak kazanmaya başlamaları İtalya'yı endişelendirecek bir durum oluşturmuştur. Bu sebepten ötürü İtalyan resmi ağzları yaptıkları açıklamalarda, Osmanlı Devleti açısından olumlu sayılabilecek söylemlerde bulunmuşlar ve hatta bu yönde siyaset izlemişlerdir. Bunun en güzel örneği de adalar konusunda olmuş, İtalyanlar adaların Yunan egemenliğinde olmasına karşı çıktıklarını açıkça ifade etmişlerdir.

İsmail Hakkı Bey, Yunan egemenliğine geçmiş adaların İtalyanlar üzerinde oluşturacağı riske değindiği bir makalesinde, Akdeniz'deki dengeler açısından İtalya'nın Yunan karşıtı bir politika izlemesini doğru bulduğunu belirtmiştir. Bu düşüncesine temel olarak seçtiği nokta ise adaları almış Yunanistan'ın Akdeniz'deki dengeleri İtalya aleyhine değiştirebileceği riskidir. Babanzade açısından Yunan donanması, İngiltere ve Fransa gibi devletler için daha düşük ölçekte risk oluşturacak kuvvettir. Fakat İtalya ve Avusturya adına aynı şeyi söylemek mümkün değildir; çünkü bu iki devletin donanmaları nispeten daha zayıf olduğu için Yunanistan ciddi bir rakip olma potansiyeline sahiptir. İsmail Hakkı Bey'e göre, şayet Yunanistan Balkan İttifakı içinde kalır ve bu ittifak Üçlü İtilaf'a bağlanırsa adaların önemi bir kat daha artacaktır.¹⁶ Adalara yerleşmiş Yunanistan da İtalya'nın Adriyatik ve Arnavutluk'taki çıkarlarına ket vuracaktır.

İtalya, Balkan hükümetlerini savaşa kışkırtmasının bedelini ilerleyen günlerde ödemeye başlayacak ve Babanzade'nin tabiriyle, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'a geçirdiği sivri pençelerini bükmeye çalışacaktır. Biraz daha geriye gidilecek olursa, İtalya ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açan hadisenin, İtalyanların Rodos'u işgal etmesi olduğu görülecektir. Her ne kadar bu olayın ilk zamanlarında Yunan basını, İtalya'yı kendi ülkelerinin 'icra memuru' görerek sevinç göstermişse de,¹⁷ kısa süre sonra Akdeniz'de Yunanistan'ın başını ağrıttacak yegâne devletin İtalya olduğunu anlamışlardır.¹⁸

¹⁶ Babanzade İsmail Hakkı, "Harpten Sonra İtalya", *Tanin*, 25 Şubat 1913, No: 1522, s. 1.

¹⁷ İtalyan askerleri Rodos'a çıkmaya başladıkları zaman onlara en fazla yardım edenler ada Rumları olmuştur. Türklerle yiyecek vermemekle kalmamış, bütün Rum ahali İtalyan askerlerinin işini kolaylaştırmak için adeta seferber olmuştur. Türklerin hareketlerini gözetlemek için sabaha kadar nöbet tutmuşlar ve edindikleri bilgileri derhal İtalyan askerleriyle paylaşmışlardır. Bu bilgi için bkz. Kurtcephe, agm., s. 212.

¹⁸ Babanzade İsmail Hakkı, "İtalya ile Yunanistan", *Tanin*, 12 Nisan 1913, No:1568, s. 1.

Yunanistan, Balkan Savaşı esnasında Ege Denizi'nde yaptığı askeri hamlelerle bu durumu değiştirecektir. Girit ve diğer adaların bir kısmı Yunanistan'a ilhak edildikten, Yunan Denizi'nden başka Adriyatik sahillerine de Yunan egemenliği nüfuz etmeye başladıktan ve özellikle Otranto Boğazı, Yunanistan elinde savunma ve saldırıya dayanak olabilecek askeri bir mevki halini aldıktan sonra ibre Ege ve Akdeniz'de Yunanistan lehine dönmüştür. Bu durum da İtalya'yı Yunanistan'ı hafife almaması gerektiği gerçeğine götürecektir. İtalya'nın doğu sahilleri coğrafi yapı olarak saldırıya en açık bölgesidir. Böyle bir durumda karşı sahilinde güçlü bir Yunan donanmasının bulunması hem huzursuz olmasına yol açacak hem de Yunanistan'a tedbir olması açısından deniz kuvvetlerini batı ve doğu olmak üzere ikiye ayıracaktır. Oluşacak bu yeni durum aynı zamanda İtalya'nın deniz kuvvetlerini daha da güçlendirmesi zorunluluğunu ortaya çıkaracak dolayısıyla masrafı artacaktır. İsmail Hakkı Bey bu sebeplerden ötürü İtalya'nın tehlikenin önünü hemen alması gerektiğini, şayet yapmazsa ileride aciz kalacağını ileri sürmüş ve Yunanistan'ın müstakbel ve muhtemel rakibi olması hasebiyle şimdiden turnaklarını kesmesinin farz olduğunu yazmıştır.¹⁹

Adalar Meselesi günden güne İtalya ile Yunanistan'ın arasını açmaya devam edecektir. Bu meseleden ötürü İtalya Hariciye Nazırı San Giuliano, Roma'daki Yunan maslahatgüzârına, Korfu Adası'nın karşısında bulunan sahilleri Yunanistan'a bırakmaktansa, Yunanistan ile bir savaşa girmeyi tercih edeceğini açıktan açığa söylemiştir. Daha sonra da bu tehdidini teyit etmek amacıyla Korfu karşısındaki İtalyan sahillerine kırk bin asker yerleştirmiştir. Yunanistan'ın Arnavutluk sahillerine doğru genişlemesi, İtalya için nasıl bir hayati önem arz etmişse, Adalar Meselesi de İtalya'nın Yunanistan'ı doğal düşmanı olarak görmesine yol açmıştır. Hem Arnavutluk sahillerinde hem de adalarda egemen olan Yunanistan'ın buradan aldığı moral ve ivmeyle donanmasını daha da güçlendirmesi İtalya'nın hiç de işine gelmediğinden, adalar konusunda Yunanistan'a karşı açıktan muhalefet etmiştir.²⁰

İtalya'nın Yunanistan'ı kendisine karşı bir tehdit olarak görmesi, Osmanlı Devleti adına olumsuz etkisini, adalar üzerinde izlediği politikada gösterecektir. İtalyanlar, Osmanlı Devleti ile imzaladıkları Lozan (Uşi) Antlaşması²¹ gereğince

¹⁹ Babanzade, agm., s. 1.

²⁰ Babanzade İsmail Hakkı, "İtalya ve Yunanistan", *Tanin*, 20 Mayıs 1913, No: 1606, s. 1.

²¹ 18 Ekim 1912'de imzalanan Uşi Antlaşması'nın İtalyan işgali altında bulunan adaların tahliyesi ile ilgili 2. Maddesi şöyledir: "İşbu muabedenin imzası akabinde hükümeteynden her biri yani hükümet-i Osmaniyeye Trablusgarb ile Bingazi'den ve İtalya hükümeti Adalar denizinde tabii işgalinde bulunan adalardan kendi zaabit ve askerleri ile memurin-i mülkiyelerinin celpi zımnında emir vermeyi taabüt eder. İtalya zaabitan ve asakiri ile memurin-i mülkiyesi taraflarından cezair-i mezkuurenin fiilen tabliyesi Osmanlı zaabitan ve asakiri ile memurin-i mülkiyesi taraflarından Trablusgarb ile Bingazi'nin tabliyesini müteakip vuku bulacaktır."

boşaltmaları gereken adaları boşaltmama kararı almışlardır. Buna gerekçe olarak da Osmanlı Devleti'ni göstermişler, Türk tarafının antlaşmaya uymadığını ileri sürmüşlerdir. Bingazi'de hala Osmanlı subay ve zabitlerinin olduğunu ve bu yüzden antlaşma hükümlerinin tam olarak uygulanmadığını bahane etmişlerdir. İsmail Hakkı Bey ise bu duruma getirdiği açıklamada, söz konusu askerlerin kendi arzularıyla orada kaldıklarını, Osmanlı Devleti ile hiçbir resmi bağlarının kalmadığını dile getirmiştir. Ayrıca bunlar devletin kadrolu askeri olmaktan çıkarılmış, maaş ve tayin hakları ellerinden alınmıştır. Osmanlı Devleti böyle davranarak bu askerlerle artık hiçbir irtibatının olmadığını göstermeye çalışmış ve Babanzade'ye göre, Lozan (Uşi) Antlaşmasına harfiyen riayet etmiştir.²²

Bu dönemde adalar konusunda bazı dedikoduların da Avrupa basınında ve siyasi çevrelerinde dile getirildiği görülmüştür. En kayda değer dedikodu ise İtalya'nın mecbur olmasına rağmen adalardan çıkmayacağı hatta adalardan birini kömür deposu haline getirerek buralarda kalıcı olmaya çalışacağıdır. Bu dedikodular biraz daha ileri götürülmüş ve İtalya'nın henüz Akdeniz Havzası'na yayılamamış olan Üçlü İttifak devletlerini de buraya beraberinde sürükleyeceği iddia edilmiştir. İsmail Hakkı Bey, ortaya atılan bu lafların İngilizleri çok rahatsız ettiği bilgisini verdikten sonra İtalya'nın tek başına Adalar Denizi'ne yerleşmesinin mümkün olmayacağını, bu konuda son sözü deniz kuvveti en güçlü olanın yani İngiltere'nin söyleyeceğini belirtmiştir. İsmail Hakkı Bey'in asıl vurgulamak istediği şey ise, İtalya'ya isnat edilen bu tasavvurların Osmanlı Devleti'ne de zarar verdiğidir, çünkü bazı İngiliz gazeteleri, İtalya'yı hem Adriyatik sahiline ve Güney Arnavutluk sınırına dair iddialarından ötürü sert biçimde eleştirmişler hem de Adalar Meselesi'nde Yunanistan'a karşı takip ettiği politikayı beğenmemişlerdir.²³

İsmail Hakkı Bey'i bu konuda endişeye sevk eden husus, İtalya'nın Güney Arnavutluk sınırında göstereceği inadın adalarda Osmanlıların zararına bir sonuç doğurmasıdır. Babanzade'ye göre, İtalya'nın Yunanlıları hem Güney Arnavutluk'ta hem de adalarda mağdur etmeye çalışmasının caiz olmadığına dair diğer devletlerden baskı görmesi muhtemeldir. Bu da İtalyanların adaları Yunanistan'a bırakarak taviz vermesi riskini oluşturmaktadır. Babanzade açısından ise İtalya hem menfaati icabı hem de altına imza attığı antlaşmanın gereği olarak, işgal ettiği adalardan çekilip buraları Osmanlılara bırakmalıdır. İngiltere için de bu çözüm yolunun makbul karşılanacağını ileri sürerek, İngiliz

---

Antlaşma metni için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Cilt:1, Ankara, 1953, s. 451-455.

²² Babanzade İsmail Hakkı, "İtalya ve Adalar", *Tanin*, 3 Haziran 1913, No: 1620, s. 1.

²³ Aynı yer.

matbuatının, İtalya'nın bu şekilde adalarda gözü olmadığını göstermesiyle birlikte Yunanperestlik duygularının da hafifleyeceğini ifade etmiştir.²⁴

İsmail Hakkı Bey'in bu yorumlarından devletlerarası çıkar denklemi açısından çıkartılacak üç önemli sonuç vardır. Bunlardan ilki, Ege'deki adaların bir kısmını Yunanistan'a kaptırmış olan Osmanlı Devleti'nin, en azından İtalyan işgalinde olan adaları geri alarak burada dengeyi sağlama çabasıdır. İkincisiyse, İtalya'nın adaları Yunanistan'a bırakması durumunda kendi eliyle kendisine Akdeniz'de güçlü bir rakip yaratma endişesidir. Aynı zamanda Güney Arnavutluk sınırı hakkında da Yunanistan aleyhine bir politika izlemesi, İtalya'yı iki cephede zora sokacağından bunlardan birisinden vazgeçmesi zorunluluğunun ortaya çıkmasıdır. Son olarak da İngiltere'nin İtalya'ya denizlerde söz sahibi olan tek devletin kendisi olduğu mesajını vermesi ve İtalyanları tavize zorlamasıdır.

Adalar Meselesi, İkinci Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan ile diğer devletler arasında imzalanan Bükreş Antlaşması'nın akabinde yeniden gündeme gelecek, Londra'da müzakereleri devam eden Büyükelçiler Konferansı'nda da tartışmalara yol açacaktır. Gündemin en sıcak konusu da Arnavutluk ve Adalar Meselesi'nde İtalya'nın gösterdiği tavır olacaktır. İtalyanlar, Arnavutluk'un güneyinden bir parça daha koparılmasına izin vermeyerek, bu konudaki baskılara şiddetle mukavemet göstereceklerdir. İtalya'yı Güney Arnavutluk konusunda bir türlü ikna edemeyen devletler de adaları bir çeşit taviz olarak kullanmak istemişlerdir. Buna göre, Güney Arnavutluk'a karşılık İtalyan işgalinde bulunan adalar Yunanistan'a verilecektir. Adalar Meselesi bu şekilde nazik bir hal alınca, büyük devletler, *"madem ki Adalar Meselesi'nin çözümünü bize bırakılmıştır, o halde İtalya da işgali altında bulunan adaları bize bırakmalı ve bunlar hakkında alınacak kararlara tabi olmalıdır"* görüşünü ortaya atmışlardır.²⁵

---

²⁴ Aynı yer.. Adalar Meselesi'ne Avrupa ve Yunan basınının ciddi biçimde eğildiği anlaşılmaktadır ki, Osmanlı Devleti de gazeteleri vasıtasıyla kendi propagandasını yapmaya başlayacaktır. Bu konuda Osmanlı Devleti'nin Roma Sefiri Nabi Bey İstanbul'a gönderdiği bir telgrafta, İtalya'nın geçici olarak işgal ettiği adaları Lozan (Uşi) Antlaşması gereğince Türk tarafına iade etmekle mükellef olduğuna dair basın yoluyla uygun zeminde yayın yapılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu konuda Dâhiliye Nezareti'nden gazetelere bu amacı gerçekleştirmeleri konusunda telkinde bulunması da istenmiştir. Bkz. *BOA*, BEO, Yer: 4179-313355, Tarih: 3 Haziran 1913.

²⁵ Babanzade İsmail Hakkı, "İtalya ve Adalar", *Tanin*, 11 Ağustos 1913, No:1688, s. 1. İsmail Hakkı Bey'in vurguladığı bu nokta, Büyükelçiler Konferansı'nda İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey ile İtalya Büyükelçisi Imperiali arasında 7 Mayıs 1913'te gerçekleşen bir diyalogda söz konusu olmuştur. Edward Grey, İtalyan Büyükelçiyeye; Güney Arnavutluk sınırının Yunanistan'a kabul ettirilebilmesi için Ege Adaları'nın koz olarak kullanılabilceğini ve özellikle Rodos'tan vazgeçilerek taviz verilebileceğini söylemiştir. Edward Grey, İtalya'nın Yunan askerlerinin Arnavutluk'tan bir an evvel çekilmesini arzu ettiğinin farkında olduğu için İtalyanları adalardan çıkarmak için bu teşebbüste bulunmuştur. Ancak Büyükelçi Imperiali bu teklife sıcak bakmamış, Rodos'un Yunanlılara verilmesinin mümkün olmadığını, ülkesinin bu adaları Osmanlı Devleti'ne

İtalya, bu durum karşısında geri adım atmamış ve devletlere verdiği cevapta işgali altında bulunan adaların Lozan (Uşi) Antlaşması'na tabi olduğunu ve Osmanlı Devleti ile aralarında bir mesele olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca, büyük devletleri ilgilendiren adaların İtalyan işgali dışında kalan adalar olduğu hatırlatmasını yapmıştır. İsmail Hakkı Bey, İtalya'nın imza attığı antlaşmaya sadık kaldığı imajını veren bu tavrını takdirle karşılamıştır.²⁶

Bu dönemde İtalyanların Osmanlı yanlısı bir hareket tarzı benimsedikleri de gözden kaçmamaktadır. Ancak bu hareket tarzının asıl amacı, işgali altında bulunan adaları pazarlık unsuru olarak kullanıp, Osmanlı Devleti'nden bazı ekonomik tavizler koparmaktır. İtalyanlar, adaları geri vermeye karşılık, Antalya üzerinden İzmir'e kadar bir demiryolu hattı inşa etmeyi istemişlerdir.²⁷ İtalyanların bu taleplerinden, adaları Anadolu'ya sıçramak için bir basamak olarak kullanmayı amaçladıkları anlaşılmaktadır. Zira Lozan (Uşi) Antlaşması'nda, Osmanlı Anadolu topraklarında İtalya'ya nüfuz bölgesi ya da iktisadi ayrıcalık verilmesiyle ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşın İtalya, Adalar vesilesi ile yeni bir pazarlık unsuru yaratarak Anadolu'ya girmenin adımlarını atmıştır.²⁸

İtalyan gazeteleri de bu konuyu gündeme getirerek basın yoluyla hükümetlerinin sözcülüğünü yapmışlardır. Bu gazetelerden biri olan *Tribuna* gazetesi, İtalya'nın işgal ettiği adaları büyük devletlerin kontrolüne vermemesini Osmanlılar açısından minnet edilmesi gereken bir durum olarak göstermiş ve bunun karşılığında Osmanlı Devleti'nden İtalya'ya ekonomik anlamda tavizler vermesini istemiştir. İsmail Hakkı Bey zaten sürekli olarak birilerine taviz veren Osmanlılar için bu talebi karşılamamanın zor olmayacağını ancak İtalya'nın adalar konusunda gösterdiği yardımseverliğin sadece işgali altında bulunan adalarla sınırlı kalmamasını dile getirmiştir. İş biraz ileri götürerek, Yunanistan'ın ele geçirdiği adaların Osmanlılara geri verilmesini ve Edirne konusunda da İtalyan yardımını talep etmiştir.²⁹ Bu ifadeleriyle İsmail Hakkı Bey, Anadolu'da İtalya'ya

---

vermekle mükellef olduğunu hatırlatmıştır. Bu bilgi ve Büyükelçiler Konferansında yaşanan gelişmelerin kronolojik seyri için bkz. Necdet Hayta, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2008, s. 44-45.

²⁶ Babanzade, agm., s. 1.

²⁷ Mustafa Bostancı, *Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Adalar Meselesi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 66.

²⁸ Bilal N. Şimşir, *Ege Sorunu Belgeler*, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. XV-XVI.

²⁹ Babanzade, agm., s. 1. Mahmut Şevket Paşa sadrazamlık yaptığı dönemde, Yunan işgalinde bulunan adaların geri alınması için şu talimatı verdiğini belirtmektedir: “*Rodos ve Oniki Ada'yı İtalyanlar ellerinde tutuyorlardı. Fakat sultan sonra bize geri vermeyi kabul etmişlerdi. Yunan işgalindeki adaların da bize iade olunması hususunda İtalyan desteğini temin etmek için, Roma Büyükelçimiz Nabi Bey'e*

ekonomik taviz verilmesine karşı olmadığını göstermiş ancak verilecek tavizlere karşılık İtalyanlardan diğer konularda daha fazla siyasi destek alınması gerektiği mesajını vermiştir.

Büyük Devletlerin Adalar Meselesi'ne Bakışı

Osmanlı Devleti'nin Birinci Balkan Savaşı'nda kısa süre içinde ağır yenilgiler alması üzerine taraflar arasında ateşkes yapılarak barış görüşmeleri başlatılmıştır. Bu görüşmelerde diğer konularla birlikte Adalar Meselesi de gündeme gelecektir. Barış görüşmeleri sürecinde iki ayrı konferansın düzenlendiği görülmektedir. Bunlardan ilki, 16 Aralık 1912'de toplantılarına başlayan ve Osmanlı Devleti ile Balkan Müttefikleri temsilcilerinin katıldığı Londra Konferansı'dır. İkincisi ise yine Londra'da ve büyük devletlerin bu şehirdeki büyükelçileri ile İngiltere Hariciye Nazırı Edward Grey'in katıldığı, ilk toplantısını 17 Aralık 1912'de yapan Londra Büyükelçiler Konferansı'dır.³⁰

Büyük devletler, barışı sağlamak için bu toplantıları organize edip görüşmeleri başlattıktan sonra 17 Ocak 1913 günü İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne barış şartlarını içeren bir nota göndermişlerdir. Bu notada, Türk-Bulgar sınırının Midye-Enez arasına çekilen çizgi olacağı yani Edirne'nin Bulgaristan'a verileceği, Girit'in Yunanistan'a bırakılacağı bilgisi yer almıştır. Ege Adaları'nın Yunanistan'a mı yoksa Osmanlı Devleti'ne mi verileceği konusundaki karar verme yetkisinin de büyük devletlere bırakılmasını istemişlerdir.³¹ Osmanlı Devleti, Sadrazam Kamil Paşa yönetiminde bu notaya cevap vermeye hazırlanırken, Enver Bey ve arkadaşları "Babiâli Baskını" ile hükümeti istifaya zorlayarak sadrazamlığa 23 Ocak 1913'te Mahmut Şevket Paşa'yı getirmişlerdir. Osmanlı iç siyasetinde bu şekilde kaosu günler yaşanırken Balkan Devletleri Londra'daki barış görüşmelerinden çekildiklerini haber vermişlerdir. Bulgaristan da Osmanlı Devleti'ne 3 Şubat 1913'te savaşı yeniden başlatacağını bildirmiştir.³²

İktidara yeni gelen Mahmut Şevket Paşa Hükümeti, yaşanan bu gelişmeler üzerine büyük devletlerin 17 Ocak'ta verdikleri notaya 30 Ocak 1913'te cevap vermiştir. Verilen cevapta Ege Adaları ile ilgili olarak, meselenin çözümü konusunda yetkinin büyük devletlere verilmesinin kabul edilebileceği ancak bazı çekincelerin olduğu belirtilmiştir. Bu çekincelerden ilki olarak, adaların

---

talimat yazdırdım." Bunun için bkz. *Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, Arba Yayınları, İstanbul, 1988, s. 79.

³⁰ Necdet Hayta, "1912'den Günümüze Ege Adaları Problemi", *Türk Yurdu*, Cilt: 16, Sayı: 110, Ekim 1996, s. 11.

³¹ Şimşir, *age.*, Cilt: I, Belge No:544, s. 465. *Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, s. 73.

³² Bostancı, *age.*, s. 47.

Çanakkale Boğazı'nın savunmasında taşıdığı önem belirtilmişken ikinci çekince de adaların Anadolu'nun bölünmez parçaları olduğu şeklinde dile getirilmiştir. Adalar konusunda Osmanlı Devleti aleyhine alınacak olası kararların söz konusu çekinceler dolayısıyla sakıncalı olacağı vurgusu yapılmıştır.³³ Bu cevap Balkan Müttefikleri tarafından kabul görmeyerek savaş yeniden başlamış ve Osmanlı Devleti, Yanya, Edirne ve İşkodra'yı kaybedince, Hükümet, büyük devletlerden arabuluculuk istemiştir. Bunun üzerine büyük devletler 31 Mart 1913 tarihinde bir nota vererek, Midye-Enez çizgisinin sınır kabul edilmesi, Ege Adaları sorununu çözme işinin kendilerine bırakılması ve Osmanlıların Girit'ten vazgeçmesi koşuluyla çarpışmalara son verileceğini bildirmişlerdir.³⁴ Osmanlı Hükümeti bu notaya verdiği 1 Nisan 1913 tarihli cevapta, hem 31 Mart tarihli notada belirtilen koşulları hem de büyük devletlerin arabuluculuğunu kabul ettiğini haber vermiştir.³⁵

İsmail Hakkı Bey de büyük devletlerin arabuluculuğu ve adalar sorununu çözme işi üzerine bir makale kaleme almıştır. Bu makalede büyük devletlerin adalar sorununu çözme yetkisini üzerlerine almalarını ihtiyatla karşılamış ve söz konusu devletlerin adalet anlayışına tam olarak inansalardı adaları tamamen onların insafına bırakacaklarını ancak geçmiş tecrübelerden ötürü böyle söyleyemediklerini ifade etmiştir. Babanzade'yi bu düşünceye iten en güzel örnek de Girit meselesidir. Girit konusunda da büyük devletler, işin kendilerine bırakılmasını istemiş ve Osmanlı Devleti bunu kabul etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti Yunanistan'ı yenmesine rağmen büyük devletler Türk tarafının Girit konusunda hakkını teslim etmemişlerdir. Buna en yakın örnek yine Girit'te yaşanmış, daha barış imzalanmadan adadaki Türk bayrağının indirilmesine büyük devletler göz yummuşlardır. İşte tüm bu tecrübeleri göz önünde bulunduran İsmail Hakkı Bey, büyük devletlerin teklifini kabul ettikleri zaman benzer bir durumla karşılaşacakları mesajını vermiştir.³⁶

İsmail Hakkı Bey, büyük devletlere karşı duyduğu güvensizliği çeşitli örnekler vererek göstermeye devam etmiştir. Devletlerin taraflı yaklaşımı Sisam'da görülmüş;³⁷ Yunanlılar tarafından adaya asker çıkarılmıştır. Sisam,

³³ Şimşir, *age.*, Cilt: I, Belge No:583, s. 497.

³⁴ Şimşir, *age.*, Cilt: I, Belge No:682, s. 579. P. Philip Graves, *İngilizler ve Türkler Osmanlı'dan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri (1789-1939)*, (Ter. Yılmaz Tezkan), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 1999, s. 118.

³⁵ Şimşir, *age.*, Cilt: I, Belge No:684, s. 581. Timothy W. Childs, *Trablusgarb Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri*, (Çev. Deniz Berktaş), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 257.

³⁶ Babanzade İsmail Hakkı, "Tavassut ve Adalar", *Tanin*, 31 Mart 1913, No: 1556, s. 1.

³⁷ Ege Denizi'ndeki adalarda Yunan işgalinin devam ettiği günlerde Sisam Adası'nda bulunan Rum isyancılar 23 Eylül 1912'de Osmanlı askerlerine saldırmışlardır. Osmanlı Hükümeti bu duruma müdahale etme hazırlığında iken adaya özerk statü verilmesinde garantör olan İngiltere ve Fransa duruma el koyma kararı almışlar ve adaya kendi askerlerini çıkarmışlardır. Bu gelişmenin

Osmanlı egemenliğinde iken adanın idare şekline üç devlet kefil olmuştur. Ada, devletlerin emanetine bırakılmış olmasına rağmen Yunanistan'ın asker çıkarmasına sessiz kalmışlardır.³⁸ Bu çifte standarda sitem eden Babanzade, emaneti Osmanlı hukuku aleyhinde muhafaza etmek durumu söz konusu olunca, büyük devletlerin faal bir hale geldiklerini ancak durum tersine bir seyir gösterince emanetçi vazifelerini unuttuklarını yazmıştır. Bu örneklerden hareket eden İsmail Hakkı Bey, Adalar Meselesi'nin çözümü devletlere bırakılacaksa bunun bazı şartlara tabi tutulmasını istemiştir.³⁹

İsmail Hakkı Bey'in öne sürdüğü şartlar arasında, hangi adaların kayıtsız ve şartsız Osmanlı Devleti'ne bırakılacağı, hangilerinin Yunanistan tarafından ilhak edileceğinin ve hangilerinin imtiyazlı olacağına haritaya “güzelce” bakılarak tespit edilmesi yer almıştır. Ayrıca ilhak olunacak adalarda bulunan Müslüman ahalinin yeni hükümetlerine karşı durumlarının ve gayrimüslim ahalinin eski Osmanlı yönetimindeki siyasi ve ticari mevkilerinin ne olacağına açıkça tayin edilmesini istemiştir. İmtiyazlı adaların durumuna gelince, şayet bu adalarda kaçakçılık yapıp suç işleyen şahıslar buralarda gizlenecek ve dolayısıyla Osmanlı sahilleri asayiş tehlikesiyle karşı karşıya kalacaksa, adaların tamamının Yunanistan'a bırakılmasını dile getirmiştir. Hiç olmazsa bu şekilde Osmanlı Devleti'nin karşısında resmi bir muhatap olacaktır. Eşkıyalarla uğraşmak yerine sorumlu bir hükümetle diyaloga geçmeyi yeğleyen Babanzade, böyle bir yol izlenirse aynı zamanda Osmanlıları eleştirmeye meyilli olan Avrupa'nın, adalarda yaşanan olaylar üzerine bahane üretme kaynaklarının kalmayacağını vurgulamıştır.⁴⁰

Osmanlı sahillerine “adeta ok gibi girmiş olan” adaların durumu hakkında İsmail Hakkı Bey'in görüşü, bunların Osmanlı Devleti'nde kalması ve biraz daha uzak adaların ise Osmanlı iç ve dış güvenliğine uygun bir idare tarzında olmasıdır. İç ve dış güvenliği, kara ve deniz savunmasını ve gümrük işlerini oldukça önemseyen Babanzade, Osmanlı yöneticilerinin bu konulardaki

---

ardından da Osmanlı Devleti askerlerini adadan çekmek zorunda kalmıştır. İsmail Hakkı Bey'in büyük devletlerin çifte standartlı davranışı olarak gördüğü bu bilgi için bkz. Ali Fuat Öreç, “Ege Adalarında İdari Yapı (1830-1923)”, *Ege Adaları'nın İdari, Mali ve Sosyal Yapısı*, (Ed. İdris Bostan), SAEMK Araştırma Projeleri Dizisi, Ankara, 2003, s. 55.

³⁸ Yunanistan Sisam Adası'na garantör devletlere rağmen 15 Mart 1913 günü dört yüz asker çıkarmış ve zaten Yunan bayrağı dalgalanan ada bu devletin işgali altına girmiştir. Osmanlı Devleti bu durum karşısında, garantör devletler nezdinde işgali protesto etmekten başka bir şey yapamamıştır. Hariciye Nazırı Said Halim Paşa'nın İngiltere'nin İstanbul Elçiliğinde adaya asker çıkarılmayacağı yönünde yaptığı girişimler de sonuçsuz kalmıştır. Bu bilgi için bkz. Ali Fuat Öreç, *Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821-1923)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, s. 278-279.

³⁹ Babanzade, a.g.m., s. 1.

⁴⁰ Aynı yer.

düşünceleri alınmadan adalar hakkında bir harekete girişilemeyeceğini belirtmiştir. Buna ek olarak, imtiyazlı adaların Osmanlı Devleti'nin deniz üssü özelliği taşımalarını ve Yunanistan'ın elinde kalacak adaların sadece Çanakkale'yi değil tüm Osmanlı sahillerini tehdit edecek hareket üssü olmalarına izin verilmemesini istemiştir. Sisam veya Sakız'ın Yunanistan elinde hareket üssü olmasının İzmir'in güvenliği için büyük risk olacağını hatırlatan Babanzade, imtiyazlı adalarda Osmanlıların bir kömür deposunun bulunması veya tamirhane olması gerektiğini savunmuştur. Adaların hissen ve siyaseten Yunanistan'a bağlı olduğu ancak ticari ve iktisadi açıdan Anadolu'ya daha fazla bağlı olduğu görüşünü savunan İsmail Hakkı Bey, Osmanlı Asya'sı açısından adaların önemini vurgulamıştır.⁴¹

Osmanlı Devleti'nin Birinci Balkan Savaşı'nı kaybetmesi üzerine Balkanlı Müttefikler ile 30 Mayıs 1913'te imzalamak durumunda kaldığı Londra Barış Antlaşması'nda, Ege Adaları'nın nihaî durumu hakkında karar verme yetkisinin büyük devletlere bırakılmasına dair uzlaşma devam etmiştir. Antlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra sorunun çözümünde ağırlığını ortaya koyan İngiltere, 10 Haziran 1913'te bazı önerileri gündeme getirmiştir. Buna göre, Boğazlar'ın güvenliği açısından Çanakkale Boğazı'nın girişindeki Gökçeada ve Bozcaada, Osmanlı Devleti'ne verilecektir. Bunların dışında kalan diğer Ege Adaları'nın tamamı ise Yunanistan'a bırakılacaktır. Ayrıca adalar sorunu, Güney Arnavutluk sorununa bağlanacak ve bu iki sorun birlikte çözüme kavuşturulacaktır.⁴² İngiltere'nin bu önerileri resmi olarak dillendirilmeden önce basına sızmış ve Ajans Reuter bunu bir haber yapmıştır. İsmail Hakkı Bey de bir makalesinde bu meseleyi ele alarak kendi bakış açısından değerlendirmiştir.

Adalar Meselesi'ni hayati önemde gören Babanzade, Reuter Ajansı'ndan alınan bu haberi kaynak göstererek, Londra'daki Büyükelçiler Konferansı'nda Osmanlı Devleti'nin hassasiyetine aykırı görüşlerin ileri sürüldüğu bilgisini vermiştir. İsmail Hakkı Bey'in ihtiyatla yaklaşıması gerektiğini belirttiği Reuter haberine göre, Adalar Meselesi, Güney Arnavutluk sınırı meselesine tabi olarak görülmüş ve bundan dolayı Fransa ile İtalya arasında uzlaşma vücuda getirilmek istenmiştir. İsmail Hakkı Bey'in bu gelişmeye ilk tepkisi, adalarla en alakadar devlet Osmanlılar olmasına karşın hiç hesaba katılmamış olmasıdır. Ayrıca adalar ile Güney Arnavutluk sınırının birbirinden farklı mahiyetleri olduğunu ifade etmiştir. Güney Arnavutluk sınırının, Osmanlı Asya topraklarını tehlikeye sokacak tavizlerle halledilmeye çalışılmasını da adil bulmamıştır. Arnavutluk

---

⁴¹ Aynı yer.

⁴² Necdet Hayta, *Ege Adaları Sorunu (1911-1923)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992, s. 82-83.

birkaç karış daha genişleyecek diye Anadolu sahillerinin riske atılmasını hem Avrupa'nın hem de Akdeniz'deki denizci devletlerin çıkarına görmemiştir.⁴³

Reuter'in aynı haberine göre devletler, Çanakkale girişini tehdit edebilecek sadece iki adayı Osmanlı Devleti'ne, diğerlerini ise tamamen Yunanistan'a bırakacaklardır. Fakat Yunanistan tarafından bu adalarda kara ve deniz amaçlı harp harekâtı yapılmayacağına dair teminat alındıktan sonra ilhaka izin vereceklerdir. İtalyan işgali altında bulunan adalar ise Osmanlı Devleti'nin Lozan (Uşi) Antlaşması'nın hükümlerini tam manasıyla yerine getirmesinden sonra iade edilecektir ki, İsmail Hakkı Bey burada, “*bu iade yüksek ihtimal Yunanistan'a ciro ve teslim maksadıyla gerçekleşecektir*” yorumunu yapmıştır. Babanzade açısından adalara Yunanlıların yerleşmesi demek, Anadolu'nun kalbine her dakika hançer saplanması demektir. Yunanistan'ı sınırsız emelleri olan bir devlet şeklinde tanımlayan İsmail Hakkı Bey, üzerinde yüz binlerce Rum vatandaşın yaşadığı Anadolu'ya adalar vasıtasıyla bu kadar yaklaşılmasının, buradaki sahilleri Makedonya'dan daha kötü bir vaziyete sokacağı fikrindedir.⁴⁴

Yunanistan'ın adaları kara ve deniz harekât üssü yapmayacağı teminatını inandırıcı bulmayan Babanzade, siyaset ve çete faaliyetleri ile adaların tehlikeli bir hal alacağı ihtimali üzerinde durmuştur. İzmir sahillerini bu açık tehlikeye karşı nasıl koruyacakları endişesini de dile getirmiştir. Yunan tarafı ise adaların tamamının kendilerine verilmesini yoksa Osmanlı'da kalacak adaların her birinin başına Girit adası kesileceğini ileri sürmüştür. İsmail Hakkı Bey bu ifadelere yaptığı açıklamada, Girit ile adaları mukayese etmenin cınnet olduğunu, Girit'in başlarına bela olmasının nedeninin büyük devletler olduğunu belirtmiştir. İkinci olarak da, Girit'in kendi başına bir tehlike olduğunu ancak adaların diğer Osmanlı arazisi için de risk oluşturduğunu eklemiştir. Zamanında Yunanistan kurulurken coğrafyanın etkisi göz önüne alınarak adalar iki kısma ayrılmış ve bir kısmı Yunan Devleti'ne bırakılmıştır. Babanzade'ye göre, diğer kısım adaların dahi Yunanistan'a verilmesi, Yunanlıları Anadolu'ya da davet etmek anlamı taşımaktadır.⁴⁵

---

⁴³ Babanzade İsmail Hakkı, “Yine Adalar Meselesi”, *Tanin*, 7 Haziran 1913, No:1624, s. 1.

⁴⁴ Babanzade, agm., s. 1. İsmail Hakkı Bey'i haklı olarak endişeye sevk eden durum, adaların Anadolu sahillerine çok yakın olmasıdır. Kıyıdaki şehirleri güvenlik riski altına soktukları gibi kuzey-güney yönlü deniz ticaretini kontrol altında tutmak açısından da büyük öneme sahiptirler. Adalar bu yönüyle hem ticaret hem de güvenlik açısından tehdit oluşturmaktadır. Anadolu'nun batıdan gelecek olası bir saldırı durumunda savunulması için adalar ileri karakol görevi görmektedir. Ancak adaların elden çıkması Anadolu'yu savunmasız bırakacaktır. Sahillere çok yakın olan adalardan Batı Ege sahillerine geçiş bu sebepten ötürü çok kolay olacaktır. Bu değerlendirme için bkz. Ahmet Civanoglu, “Doğu Ege Adalarında İşgal ve Silahlanma”, *Sobider*, Yıl: 3, Sayı: 9, Aralık 2016, s. 377.

⁴⁵ Babanzade, agm., s. 1.

İsmail Hakkı Bey ortaya çıkan bu haberler üzerine, Babıâli'nin adalar hakkındaki bakış açısını önceden devletlere açıkça bildirdiğini yazmıştır ki Osmanlı Hükümeti Ege Adaları'nın tamamının Yunanistan'a verilmesine karşı çıkmış, adaları Anadolu'nun güvenliği açısından vazgeçilmez gördüğünü büyük devletlere her defasında bildirmiştir. Hatta İngiltere'nin Yunan yanlısı söz konusu önerileri ortaya çıkmaya başlayınca Anadolu kıyılarına yakın adaların Yunanistan'a verilmesine karşı çıkacağını ve bunları geri almak için her mücadeleye girişeceğini bildirmiştir.⁴⁶ Ancak İsmail Hakkı Bey son günlerde Londra Büyükelçiler Konferansı'nda tamiri mümkün olmayan bir karar alınmadan önce yetkililerin harekete geçmesini, maddi ve manevi deliller ortaya konarak tehlikenin önüne geçilmesini istemiştir. Reuter'in haberi doğru ise İtalya'nın vaziyetine teessüf gösteren Babanzade, gerek İtalya'dan gerek diğer devletlerden adalar hakkındaki pozisyonlarını açıkça belirlemelerini talep etmiştir.⁴⁷

Londra Büyükelçiler Konferansı, 17 Aralık 1912'de başladığı çalışmalarına toplam 64 toplantı yaptıktan sonra 11 Ağustos 1913'te son vermiştir. Bu konferansta ele alınan konular hakkında kesin kararlara varılamamış sadece bir takım prensip kararları alınmıştır.⁴⁸ İsmail Hakkı Bey de bundan yaklaşık bir hafta sonra yazdığı bir makalede genel durum değerlendirmesi yapmış ve devletlerin adalar konusunda izlediği politikalar üzerinde durmuştur.

Adalar Meselesi'nin ne yolda bir çözüme kavuşturulduğu konusunda, Osmanlı Hükümeti'nin hangi bilgilere sahip olduğundan haberleri bulunmadığını belirten İsmail Hakkı Bey, bütün malumatlarının İngiltere Hariciye Nazırı Edward Grey'in nutkuna ve Ajans Reuter'in yarı resmi yayınlarına dayandığını dile getirmiştir. Bu konuda İngiltere'nin görüşü, Adalar Meselesi yüzünden büyük devletler arasında ihtilaf ve müşkülât çıkmaması için adalardan hiçbirinde pay sahibi olmayacakları yönündedir. Bu yüzden hiçbir ada hiçbir büyük devlette kalmayacaktır. Buna karşın adaların kime verileceği büyük devletlerin geneline ait bir mesele olarak görülmüştür. Adalar Meselesi Avrupa'yı yakından ilgilendirdiği için İngiltere açısından sorun bütün devletler tarafından çözüme götürülecektir. Adalar hakkında büyük devletler bu tarzda tavır almışken, İtalya'nın işgalinde bulunan adalarda ise belirsizlik durumu hâkim olmuştur.⁴⁹

İsmail Hakkı Bey, İtalya'nın vaziyetini değerlendirirken, Lozan (Uşi) Antlaşması'nın ikinci maddesinin açık olduğunu ve sadece Osmanlı Devleti ile

⁴⁶ Şimşir, *age.*, Cilt: II, s. XXVI.

⁴⁷ Babanzade, *agm.*, s. 1.

⁴⁸ Bostancı, *age.*, s. 55.

⁴⁹ Babanzade İsmail Hakkı, "Adalar ve Devletler", *Tanin*, 19 Ağustos 1913, No: 1696, s. 1.

İtalya'yı bağlayan hükümler içerdiğini aktarmıştır. Üstelik bu antlaşma Avrupa devletlerinin de onayına sunulmuştur. Lozan (Uşi) Antlaşması bu kadar açık iken diğer devletlerin, adalar bütün Avrupa'ya ait bir konudur kaidelerini ortaya atmalarının, İtalya ile sürtüşme yaratacağını savunan Babanzade, İtalyanların da, adaları sadece Osmanlı Devleti'ne teslim etmek şartıyla iade edecekleri söylemini kullandıklarını dillendirmiştir. Avrupa ise bu konuda ısrarına devam ederek,⁵⁰ İtalya'ya adaları tahliye edeceğini ancak bunları Osmanlı Devleti'ne vermeden önce Avrupa mahkemesine bırakacağını söylemiştir. Bu söylemler Adalar Meselesi'ni daha karmaşık hale getirmiş hatta İtalya bundan yararlanarak işgal süresini uzatmaya çalışmıştır. İsmail Hakkı Bey bu açıklamaları yaptıktan sonra, İtalyan işgalinde bulunan adaların akıbetinin diğer adalarla birlikte belirlenecek olmasının Lozan (Uşi) Antlaşması'na aykırı olduğunu ileri sürmüştür.⁵¹ Onu bu yorumu yapmaya sevk eden şey ise, şayet Rodos ve Oniki Ada, diğer adalarla birlikte değerlendirmeye alınırsa, büyük devletlerin Yunanistan'ın tarafını tutup bunları da Yunanlılara vereceği endişesidir.

İtalya her ne kadar işin başında elindeki adaları Osmanlı Devleti'ne geri vereceği yönünde bir hareket izlemişse de sonradan bu konuda daha fazla ısrar etmemiştir. Zira Büyükelçiler Konferansı ayrılmadan önce, İtalya'nın eski tavrına ters düşen ve Lozan (Uşi) Antlaşması'na uygun olmayan bir düstür geliştirmiştir ki şöyledir:⁵²

“İtalya tarafından Ağustos'un beşinde vaki olan beyanatına uygun olarak Lozan Antlaşması'nın ikinci maddesi imza atan taraflar (yani İtalya ve Osmanlı Devleti) tarafından harfiyen yerine getirileceği zaman, altı büyük devlet Oniki Ada'nın kime ait olması lazım geleceği hakkında oylarını verecekler ve bu bağlamda ortak bir karara varacaklardır.”

İsmail Hakkı Bey bu ibareyi tahlil ederken bazı çelişkileri ortaya koymaya çalışmıştır. İlk olarak eğer İtalya tahliye zamanı gelince adaları Osmanlı Devleti'ne verecekse bunda bir sorun olmadığını yazmıştır. Fakat İtalya, adaları

---

⁵⁰ İsmail Hakkı Bey, Avrupa devletleri içinde, doğrudan adalarla ilgisi olmadığı düşüncesinden hareketle olacak, Almanya'nın tavrına hiç değinmemiştir. Bu konuda Mahmut Muhtar, Almanya'nın adalara yaklaşımı konusuna eleştirel bir bakış getirerek, Osmanlı adaları bahsinde diğer devletlerin suyundan gittiğini ayrıca Yunan Kralı'nın Alman İmparatoru ile akraba olması sebebiyle, Yunanistan'ın isteklerine onay veren bir çizgide durduğunu aktarmıştır. Buna karşın Babâli, adaları kurtarmak amacıyla sürekli olarak Alman İmparatoru'ndan yardım ve destek isteyen bir pozisyonda olmuştur ki bu durum İmparatoru hayli müşkül duruma sokmuştur. Bunun için bkz. Mahmud Muhtar, *Ma'zîye Bir Nazâr Berlin Antlaşmasından Harb-i Umumiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Mînasebetleri*, Haz. Erol Kılınc, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 185.

⁵¹ Babanzade, agm., s. 1.

⁵² Aynı yer.

Osmanlılara teslim etmeden önce devletlerin kararına bırakacaksa burada anlaşmayı çığneme durumunun söz konusu olduğunu ifade etmiştir.⁵³

Büyükelçiler Konferansı'nda ifade edilen düsturla ilgili olarak ikinci tespiti ise söz konusu ifadelerin iki anlama da geldiği şeklindedir. Çünkü bir taraftan Lozan (Uşi) Antlaşmasının her iki tarafça harfiyen icrasından bahsedilmiş diğer taraftan adaların kime verileceği ortaklaşa kararla belirlenecektir denmiştir. İsmail Hakkı Bey'e göre, adaların kime verileceği Lozan'da kesin olarak belirtilmişken, bu düsturla bunu şüpheli hale getirmek mantıksızlıktır. Ayrıca Büyükelçiler Konferansı, işi bu şekilde şüpheye bırakmakla müşkülâtı biraz daha tehir etmiştir. Devletlerin her birinin ayrı havalar çaldığı görüşünde olan Babanzade, Fransa'nın teessüf edilecek derecede adaların Yunanistan'a bırakılması taraftarı olduğunu vurgulamıştır. İngiltere ise adaların büyük devletlerin hiçbirinde kalmaması görüşünü istikrarlı biçimde ortaya koymuştur.⁵⁴ Hatta İngiltere, Büyükelçiler Konferansı'nda, ortaya koyduğu çözüm önerisini diğer devletlere kabul ettirmek maksadıyla tehdide varan baskılar yapmıştır.⁵⁵

İsmail Hakkı Bey'in İtalya'nın işgali dışında kalan adalar hakkında Avrupa devletlerinin izledikleri yanlış yolu da şu sözlerle ifade etmiştir:⁵⁶

“Adalar Meselesi'ni biz Avrupa'nın hâkimliğine arz ettik. Fakat bazı kayıt ve şartlar ortaya koyarak... Biz Avrupa'ya işte adalar işte siz,, ne yapacaksınız yapınız demedik. Bundan dolayı Avrupa ortaya koyduğumuz şartlar dairesinde bir çözüm yolu bulmak mecburiyet-i maneviyesinde. Ve eğer bir çözüm yolu bulamıyorlarsa bizimle müzakere etmeleri ve reyimizi almaları lazımdır. Hak sahibini ihmal edip de kendi kendine kural ortaya koymaktan ibaret olan kibir ve zorlama usulüne ne kadar hayret etsek yeri vardır. Bilhassa İngiltere'ye

⁵³ Aynı yer. Mahmut Şevket Paşa günlüğünde, İtalya'nın adalar konusunda Osmanlı Devleti'ne karşı ikiyüzlü bir politika izlediğini şu cümlelerle aktarmıştır: “...İtalya'nın ne derece namert olduğunu anladım. Bir taraftan adaların bize iade edileceğine dair söz veriyor, diğer taraftan Yunanistan'a verilmesi için çalışıyordu.” Yine günlüğün başka bir kısmında şu sözlere yer vermiştir: “...Sonra İtalya Büyükelçisi geldi. İtalya'nın Ege Adaları'nın Türkiye'ye verilmesi hakkındaki fikrini muhafaza ettiği yalanını söylemekten çekinmedi.” Bunun için bkz. *Sadraşam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, s. 150 ve 162.

⁵⁴ Babanzade, agm., s. 1. Adalar Meselesi'nde Rusya'nın ilk başlarda biraz temkinli davrandığı görülmektedir. İngiltere ve Fransa'nın adaları Yunanistan'a vererek inşa edecekleri Yunan dostluğu sayesinde nüfuzlarının Çanakkale Boğazı'na kadar ulaşmasından şüphe etmiştir. Rusya bu sebepten ötürü Boğaz'a yakın olan Midilli, Bozcaada, İmroz ve Taşoz adalarının Osmanlı egemenliğinde kalmasını istemişlerdir. Ancak sonradan İngiltere ve Fransa'nın görüşüne ayak uydurarak, adaların askerden arındırılması koşulu ile Yunanistan'da kalmasına onay vermişlerdir. Bu bilgi için bkz. Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, TTK Yayınları, Cilt:5, [byy.], [bty.], s. 333-334.

⁵⁵ Ali Fuat Öreñç, *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos Adası*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001, s. 189.

⁵⁶ Babanzade, agm., s. 1.

nazaran adalar bir Asya meselesidir ve Osmanlı Asya'sının masuniyetini üstüne almak İngiltere'nin her devletten ziyade reyî etkili olması lazım gelen şu Adalar Meselesi'nde Yunanistan'a temayül etmesi pek acayıptır.”

Osmanlı Devleti'nin gerek Trablusgarp Savaşı'nda gerek de Balkan Savaşları'nda adaları kaybetmesine yol açan en büyük eksikliği donanmasının yetersiz olmasıdır.⁵⁷ İsmail Hakkı Bey bu gerçeği merkeze alarak yazdığı bir makalede Yunan donanmasının gücüne ve adaların Yunanistan'ın eline geçmesi üzerine Akdeniz'de ortaya çıkan yeni duruma değinmiştir. Onun açısından Yunanistan şeref ve saadetini donanmasına borçludur. Ayrıca Balkan Savaşları'ndan en kârlı çıkan devlet olması yine denize hâkim olmasının bir sonucudur. Babanzade'ye göre şayet denizlere Osmanlı Devleti hâkim olsaydı hem karada ağır hezimetlere uğramayacak hem de Yunanistan adaları aralık Osmanlı Devleti için daha büyük tehlike olmayacaktı. Bu durumdan ders çıkarılması gerektiğini savunan İsmail Hakkı Bey, Osmanlı donanmasının en azından Yunanistan ile boy ölçüşecek seviyeye getirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır.⁵⁸

İsmail Hakkı Bey donanma meselesinin önemini anlatırken, Osmanlı donanması Yunan donanmasının altında bir seviyede kalacaksa, Bahriye Nezareti'nin kapısına “tatil” levhası asılması gerektiğini ironik biçimde dile getirmiştir. Ona göre, Osmanlı Devleti ya Yunan donanmasının üstünde bir deniz gücüne sahip olacaktır ya da bütün gemiler satılıp, bahriye binaları ve okulları kapatılıp donanmaya harcanacak para kara ordusuna veya bayındırlık işlerine sarf edilecektir. İsmail Hakkı Bey ayrıca büyük devletlerin, paraları donanmaya değil yol ve fabrikaya yatırım nasihatlerinin de anlamsız olduğunu anlaşıldığını belirtmiştir. Zira bu nasihatlere en güzel cevap, İtalya'dan sonra küçücük Yunanistan'dan yenilen darbelerden gelmiştir. Ancak İsmail Hakkı Bey, Osmanlı donanmasının takviye edilmesinin Yunanistan'a düşmanlık beslemek ve saldırmak anlamı taşımadığını eklemek zorunda kalmıştır. Buna paralel olarak

---

⁵⁷ Balkan Savaşları'nda Yunanistan ile denizde yapılan mücadelelerde Yunan tarafını üstün duruma getiren en önemli faktör Averof zırhlısını elinde bulundurmasıdır Yunan donanması bu modern ve güçlü gemiyi kullanarak deniz savaşlarında Osmanlı Devleti'ni hezimete uğratacaktır. Donanma konusunda Averof sonrası en azından Yunanistan ile boy ölçüşecek bir deniz gücü oluşturmaya çalışan Osmanlı Devleti, Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti'ni kurarak bağış toplamaya başlamıştır. Ancak toplanan paralara karşılık Almanya'dan iki eski gemi alınmıştır ki bunların Averof'la başa çıkması söz konusu olmamıştır. Yunanlılar bu gemiyle hem Ege Denizi'nde Osmanlı Devleti'ne nefes aldırmamış hem de Ege'deki adaların işgal edilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bilgi için bkz. Necmi Odabaşı, “Yunan Zırhlısı Averof'un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 18, Sayı: 29, 2015/2, s. 214-215.

⁵⁸ Babanzade İsmail Hakkı, “Yunan Bahriyesi”, *Tanin*, 22 Ağustos 1913, No: 1699, s. 1.

donanması güçlenmiş bir Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı Akdeniz'de frenleyeceği ve dengeyi sağlayacağı fikrini ileri sürmüştür.⁵⁹

Yunan donanmasının güçlenmesini ve adalarda egemen hale gelmesini Akdeniz'deki devletler için de dikkat edilmesi gereken bir gelişme olarak gören Babanzade, Yunanistan önemli bir deniz devleti görüntüsü almaya başladıkça Akdeniz'de dengelerin değiştiğini belirtmiştir. Bu denge o günün koşullarında Üçlü İtilaf lehine bozulmuş gibi görünmektedir. Bundan ötürü İsmail Hakkı Bey, Üçlü İttifak devletlerini özellikle de İtalya'yı ikaz etmiştir. Fakat Yunanistan'ın Üçlü İtilafa ebediyen sadakat göstereceği yönünde bir garantinin de olmadığını hatırlatarak, Adalar Meselesi'nde Yunanlıları sonuna kadar destekleyen Fransa'yı uyarmak istemiştir. Donanması güçlenmiş Yunanistan'ın ileride bir gün dümeni Fransa üzerine kırmayacağını düşünülmesi gerektiğini hatırlatarak, Yunan deniz kuvvetlerinin daha güçlenmesinin önünü alması gerektiğini öğütlemiştir.⁶⁰ Fransa açısından böyle bir risk ortada dururken Adalar Meselesi'nde Yunanistan'ın desteklenmesine hayret eden Babanzade, adaları bu devlete vermenin donanmasını güçlendirme kabiliyetini hayret verici bir surette artıracığını iddia etmiştir.

İsmail Hakkı Bey'in Yunanistan'ı gerek Üçlü İtilaf ve gerek Üçlü İttifak karşısında abartılı bir biçimde korkulması gereken bir güç olarak göstermeye çalışması aslında kendince Osmanlı Devleti lehine adalardan bir sonuç çıkarmaya yönelik algı oluşturmaktır. Zira bu amaçla yazdığı bir bölümde, "makul ve mutedil" çözümün adaları tamamen Yunanistan'ın hegemonyasına vermek değil bu hegemonyayı ikiye bölerek Osmanlı Devleti'nin kuvvetiyle bir denge sağlamak olduğunu ifade etmiştir.⁶¹ Ancak İsmail Hakkı Bey'in adaların Osmanlı Devleti'nde kalmasına yönelik yazılarıyla gösterdiği bütün bu çabasına rağmen Yunan işgalindeki Adalar Meselesi Osmanlı Devleti'nin aleyhine çözüme kavuşacaktır. Adalar Meselesi'nin halledilmesi sorumluluğu Londra Antlaşması'nın beşinci maddesi gereğince büyük devletlere verildiği için bu devletler 16 Aralık 1913 günü, konuyla ilgili aldıkları kararı Osmanlı Devleti'ne

---

⁵⁹ Aynı yer.

⁶⁰ Cemal Paşa hatıralarında, İstanbul Muhafızlığı yaptığı dönemde Fransız Büyükelçi Bompard ile aralarında geçen bir konuşmadan bahsetmektedir. Büyükelçi Cemal Paşa'ya, Edirne ve Adalar'ı korumak için neden bu kadar çaba gösterdiklerini sormuş, beş-on tarihi kubbeden başka bir şeyi olmayan Edirne ile Rumlardan başkasının yaşamadığı Adalar için harcanan maddi ve manevi enerjiyi iç ıslahatlar için tüketmelerini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Cemal Paşa, Bompard'a Osmanlı haritasını göstererek, İstanbul'un savunulması için Edirne'nin ellerinde olması gerektiğini, Anadolu'yu Rum tehlikesinden uzak tutmak için de Adalar'a sahip olmanın şart olduğunu söylemiştir. Ayrıca şayet Fransa bu iki konuda Osmanlı Devleti'ne destek verirse doğuda büyük bir manevi güç kazanacağı yorumunda bulunmuştur. Bunun için bkz. Cemal Paşa, *Hatırat (1913-1922)*, (Haz. Ahmet Zeki İzgöer), Nehir Yayınları, İstanbul, 2006, s. 15-16.

⁶¹ Babanzade, agm., s. 1.

bildirmişlerdir. Bu karara göre, İmroz (Gökçeada), Bozcaada ve Meis Osmanlı Devleti'ne bırakılacak, bunların dışında kalan bütün adalar, Yunanistan'a verilecektir.⁶² İtalya ise işgal ettiği adaları Osmanlı Devleti'ne teslim etmeyecektir. Balkan Savaşları akabinde başlayan Birinci Dünya Savaşı'nı bahane ederek adaları elinde tutacaktır. Savaş sonrası 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile yeni Türkiye Devleti, Oniki Ada'nın İtalya tarafından ilhakını tanımıştır. Ancak bu durum uzun süre devam etmemiş, İtalya, İkinci Dünya Savaşı'nda aldığı ağır yenilgiden sonra Oniki Ada'yı Yunanistan'a bırakmıştır.⁶³

Sonuç

Babanzade İsmail Hakkı Bey, Adalar Meselesi ile ilgili olarak *Tanin* gazetesinde yazdığı yazılarda, konuyu uluslararası devletler dengesi ve Osmanlı çıkarları açısından ele almıştır. Kıbrıs Adası üzerinden Adalar Meselesi'ni konu edinen yazılarında, bu adalarda yaşayan Rumların Yunanistan'a bağlanma arzularına sık sık vurgu yapmıştır. Aynı arzunun Kıbrıs'taki Rumlar tarafından da dillendirildiğini hatırlatarak, İngiltere'yi böyle bir tehlikeyle karşı karşıya kalabileceği ihtimali üzerinden uyararak istemiştir. Tabii burada İsmail Hakkı Bey'in asıl amacı, Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını korumaktır. Şayet İngiltere'nin dikkati bu tehlikeye çekilirse Kıbrıs başta olmak üzere diğer adaların tamamen Osmanlı yönetimine bırakılması durumunu yaratmaya çalışmıştır. Ayrıca İngiltere'nin Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma mükellefiyetine atıfta bulunarak adalar konusunda Osmanlı Devleti lehinde bir politika izlemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Adalar Meselesi'ni İtalya-Yunanistan rekabeti açısından da ele almış, İtalyanlar için Yunan tehlikesini gündeme getirerek, Oniki Ada ve Rodos'un Osmanlılara geri verilmesi gerektiğinin zorunlu olduğunu belirtmiştir. Zaten diğer adaları ele geçirmiş olan Yunanistan bir de İtalyan işgalinde bulunan adaları kontrolüne alırsa bundan en fazla zarar görecektir devlet in İtalya olacağı görüşünü savunmuştur. İtalyan çıkarları açısından işgal ettiği adaları Osmanlı Devleti'ne iade etmesi en doğru hareket olacaktır. Zira adaların bir kısmında Yunanistan'ın bir kısmında da Osmanlı Devleti'nin olmasını, Ege ve Doğu Akdeniz dengeleri açısından daha mantıklı görmüştür.

Büyük devletlerin Adalar Meselesi'ne bakış açısı ise Osmanlı Devleti'nin aleyhine bir durum oluşturmuştur. Adaların kaderini belirleme yetkisini üzerlerine alarak, Lozan (Uşi) Antlaşmasını hükümsüz bırakıp, İtalyan

⁶² Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *DİA*, Cilt: 5, 1992, s. 25.

⁶³ Childs, *age.*, s. 261. Oniki Ada'nın İtalya tarafından işgal edildiği tarihten başlayıp Yunanistan'a bırakıldığı döneme kadar geçen süreci inceleyen kapsamlı bir çalışma için bkz. Hazal Papuççular, *Türkiye ve Oniki Ada*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.

işgalindeki adalar hakkında verilecek kararı da bu yetkiye dâhil etmeleri İsmail Hakkı Bey'in onayını almamıştır. İsmail Hakkı Bey'de bu düşünceinin oluşması, büyük devletlerin Yunanistan lehinde bir karar açıklayacakları endişesinden ve önceki deneyimlerden kaynaklanmıştır. Adaların Anadolu'nun güvenliği için son derece önemli olduğu ve Ege kıyılarının doğal savunma alanını teşkil ettiği yönündeki uyarıları büyük devletler tarafından dikkate alınmayacak ve adaların Yunanistan'a verilmesi sonucu ortaya çıkacaktır ki bu da aslında Babanzade'nin endişelerinde haklı olduğunu ispatlayacaktır.

İsmail Hakkı Bey'in adalara karşılık olarak İtalyanlara Anadolu da ekonomik tavizler verme konusuna da sıcak bakmakta olduğu görölmektedir ki bu durum yaklaşık üç asırdır denge siyaseti ile ayakta kalmaya çalışan Osmanlı Devleti'nin genel dış politikası ile uyumlu görünmektedir. Adaların Arnavutluk sınırı ile birleştirilerek çözülmeye çalışılmasına da İsmail Hakkı Bey'in mesafeli durduğu görölmektedir; çünkü bu ikisinin Yunanistan ile İtalya arasında bir pazarlık unsuru olacağını bilmektedir. Bu pazarlıkta da Osmanlı Devleti'nin zararlı çıkacağının farkında olan Babanzade, her iki meselenin ayrı ayrı olarak değerlendirilmesi ve sonuca kavuşturulması gerektiği fikrinde olmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumburbuşkanlığı Devlet Arşivleri Buşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

A.}MTZ.KB., (Sadaret Kıbrıs Evrakı), Yer: 3-63, Tarih: 26 Aralık 1912.

BEO, (Bab-ı Ali Evrak Odası), Yer: 4179-313355, Tarih: 3 Haziran 1913.

KÜÇÜK Cevdet (1992) Balkan Savaşı, *DİA*, Cilt: 5.

MAYAK Faysal (2010) Babanzade İsmail Hakkı'nın Tanin'de Yayımlanmış Makalelerine Göre Osmanlı Devleti ve Dış Politika, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 11.

ODABAŞI Necmi (2015/2) Yunan Zırhlısı Averof'un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 18, Sayı: 29.

ÖRENÇ Ali Fuat (2003) Ege Adalarında İdari Yapı (1830-1923), *Ege Adaları'nın İdari, Mali ve Sosyal Yapısı*, Ed. İdris Bostan, SAEMK Araştırma Projeleri Dizisi, Ankara.

ÖZLÜ Hüsnü (2012) Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 25.

TURAN şerafetin (1965) Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı, *Belleten*, Cilt: XXIX, Sayı: 113.

Kitaplar, Tezler ve Ansiklopedi Maddeleri

- Sadrâzam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü* (1988), Arba Yayınları, İstanbul.
- AKBAŞ Murat (2018) *Balkan Savaşlarında Deniz Cephesi (1912-1913)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- ARMAOĞLU Fahir (2003) *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara.
- BEEHLER W.H. (2014) *1911-1912 Türk-İtalyan Savaşı Trablusgarp Savaşı'nın Tarihi*, (Çev. Leyla Yıldırım), İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- BOSTANCI Mustafa (2005) *Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Adalar Meselesi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- CEMAL PAŞA (2006) *Hatırat (1913-1922)*, Haz. Ahmet Zeki İzgöer, Nehir Yayınları, İstanbul.
- CHILDS Timothy W. (2008) *Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri*, (Çev. Deniz Berktaş), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ERİM Nihat (1953) *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Cilt:1, Ankara.
- GIOLİTTİ Giovanni (2012) *Trablusgarp'ı Nasıl Aldık? Dönemin İtalya Başbakanının Türk-İtalyan Savaşına Dair Hatıraları*, Haz. Tahsin Yıldırım, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- GRAVES P. Philip (1999) *İngilizler ve Türkler Osmanlı'dan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri (1789-1939)*, (Ter. Yılmaz Tezkan), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara.
- HAYTA Necdet (1992) *Ege Adaları Sorunu (1911-1923)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- (2008) *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- KARAL Enver Ziya (bt.) *Büyük Osmanlı Tarihi*, TTK Yayınları, Cilt: 5, [byy.].
- MAYAK Faysal (2019) *Babanşade İsmail Hakkı Bey'in Gözünden Osmanlı Devleti'nin İç ve Dış Politikası (1908-1913)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Antalya.
- MUHTAR Mahmud (1999) *Maziye Bir Nazar Berlin Antlaşmasından Harb-i Umumiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münasebetleri*, (Yay. Haz. Erol Kılınç), Ötügen Yayınları, İstanbul.

ÖRENÇ Ali Fuat (1995) *Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821-1923)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

----- (2001) *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos Adası*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

PAPUÇÇULAR Hazal (2019) *Türkiye ve Oniki Ada*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ŞİMŞİR Bilal N. (1989) *Ege Sorunu Belgeler*, Cilt: I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Makaleler

BABANZADE İsmail Hakkı (1912) Kıbrıs'taki Katliam ve Adalar Meselesi, *Tanin*, 19 Haziran, No:1366.

..... (1913) Adalar Meselesi ve İngiltere, *Tanin*, 24 Şubat 1913, No:1521.

..... (1913) Harpten Sonra İtalya, *Tanin*, 25 Şubat 1913, No:1522.

..... (1913) Tavassut ve Adalar, *Tanin*, 31 Mart 1913, No:1556.

..... (1913) İtalya ile Yunanistan, *Tanin*, 12 Nisan 1913, No:1568.

..... (1913) İtalya ve Yunanistan, *Tanin*, 20 Mayıs 1913, No:1606.

.....(1913) İtalya ve Adalar, *Tanin*, 3 Haziran 1913, No:1620.

.....(1913) Yine Adalar Meselesi, *Tanin*, 7 Haziran, No:1624.

.....(1913) İtalya ve Adalar, *Tanin*, 11 Ağustos, No:1688.

.....(1913) Adalar ve Devletler, *Tanin*, 19 Ağustos, No:1696.

.....(1913) Yunan Bahriyesi, *Tanin*, 22 Ağustos, No:1699.

CIVANOĞLU Ahmet (2016) Doğu Ege Adalarında İşgal ve Silahlanma, *Sobider*, Yıl: 3, Sayı: 9.

HAYTA Necdet (1994) Rodos ile 12 Ada'nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918), *OTAM*, S.5.

----- (1996) 1912'den Günümüze Ege Adaları Problemi, *Türk Yurdu*, Cilt: 16, Sayı: 110.

KURTCEPHE İsrail (1991) Rodos ve Oniki Ada'nın İtalyanlarca İşgali, *OTAM*, Sayı: 2.